

Јубилеј није пука комеморација,
него братски пружена рука и загрљај у љубави

СВЕТОСАВЉЕ У СТВАРАЛАШТВУ Св. Владике Николаја Велимировића

Горан Раденковић

(gradenkovic1@gmail.com)

Бојословија Светиої Саве, Београд

Данас, када се множе магловите представе о српској историји пре аутокефалности Српске Православне Цркве, можемо слободно да кажемо како нас је Свети Сава својом духовном, црквеном и културном делатношћу увео у орбиту цивилизоване правне државе, вешто избегавајући у свом номоканону све облике папоцераизма и цезаропапизма, стављајући нас у један здрав однос Цркве и државе – уводећи аутентично православно хришћанство које ће обликовати наш православни етос. Овде ћемо поводом јубилеја осам векова Српске Цркве покушати да дамо само неке аспекте мисли Светог Владике Николаја Велимировића о аутокефалности и њеном значају и одразу о побожности Срба.

Владика Николај посматра историју Срба са аспекта хришћанства. Чињеницу да прехришћанска историја Словена у великој мери лежи у тами векова и хипотетичне стварности Владика Николај користи као аргумент да један значајан историјски период у паганству води слабости и надмености. У толико је за Словене привилегија да познају само своју хришћанску историју. На примеру ликова владара из ране српске историје Велимировић покушава да покаже да су Срби доследно живели према принципу служења Богу – теодулији. Огромну улогу у овом обликовању нације игра Свети Сава (1175–1235), први Архиепископ аутокефалне Српске Цркве. Он је, каже Свети Владика, у борби против „интернационалне папске теократије у Риму“ створио теодулију која се концентрише у личности Архиепископа као духовног поглавара и владара и у верном народу. Разлика између теократије и теодулије иста је као „између наметнутог господара и драговољног слуге“. Теодулија је карактеристика свих српских владара: „Тако их је све Свети Сава упутио, Немања свима пример дао, а Дух Божији на том путу укрепио“ (*Српски народ као Теодул*, 5. књига *Сабраних дела Владике Николаја*, стр. 658). Систем Теодулије карактерише пре свега тиме што карактер старе српске државе чини у првом реду владарево служење Богу. Поданици, српски сељаци, живе у Теодулији у толико што то чини земљопоседник, српски сељак је морао себи овако говорити: „Кад су краљеви и цареви наши служили Христу

Богу, зар ћу ја тражити неког бољег домаћина да му служим?“ (*истио*, стр. 671). Српски дом постао је прави манастир, са једним додатком освештане брачне везе ради множења народа Божијега и са скраћеним правилом молитвеним по нужности, но које се надокнађивао већим трудом. Вера, поштење, послушање и трпљење, то је укратко био типик сваког српског дома (*истио*, стр. 671). У манифестације Теодулије код српских сељака Свети Владика Николај убраја свечаност славе као светитеља, кућног заштитника који узноси молитве пред Свевишњим. Слава је карактеристична за Србе, као и ходочашћа у манастир. Она свакако није реликт паганске прошлости српства, већ је установа коју је утемељио Свети Сава. Ово служење Богу српског народа по Вл. Николају је од самог Светог Саве. Народно служење Богу је по њему: „Пут и смисао Цркве, државе, школе, и свих народних установа“. Она је, дакле, надређени принцип који се манифестује у различитим појединачним светотајинским чинодејствима у оквиру Цркве.

У консеквенсе Теодулије спада, рецимо, и тврдња да је Србима страна мисао својини. Овај „Средњи систем“ (тако гласи и наслов малог списка Николаја Велимировића, издатог у 5. књизи *Сабраних дела*, стр. 685–700). Код Срба избегава плутократију и строгу кинковију; он је идеална комбинације опште коришћење јавних добара и коришћење индивидуалног поседа. Владика Николај Велимировић се овде залаже за оживљавање тог обичаја који је играо улогу, пре свега, на селу. Сличну поруку могуће је прочитати и у *Индијским писмима* (5. књига *Сабраних дела*, стр. 701–793), у фиктивној преписци двојице дипломата у Индији, који су путујући кроз Европу дошли у Србију, и њихових налогодаваца. Пошто их је духовна ситуација у Западној Европи разочарала, они једино у Србији откривају истинску религиозност. Вл. Николај, међутим, сматра да су ове предности старог српства изгубљене. Кривицу за то снесе, пре свега, западни утицаји. Тако се и повратак принципима Теодулије може обезбедити само повратком првобитним вредностима. „Одбацивање свих и еманциповане од свих неправославних идеологија и туђинских уплива, на ма коју грану народног живота“ (*Српски народ као Теодул*, стр. 683).

Владика Николај посебно наглашава утицај Светога Саве на старо српство. Он је обликовао православни духовни етос који није милитантан, већ поштујући духовне основе свих 7 Васељенских сабора, поштује и будући духовно утемељено православље, поштује и друге изразе и манифестације вере. Овакво схватање Владике Николаја означава се као „Светосавље“. Тај израз може се превести као „Животни принцип Светог Саве“, или „Савинство“. „Савинство“ он описује као све вредности које су се код Срба могле наћи у доба Црквеног и политичког процвата пре него што су их потчинили Турци. Реч је о религиозно-философском ставу који се не може тачно дефинисати. „Светосавље је реч која треба да обухвати све оно што се сматра позитивним, у оној форми православља коју је установио Свети Сава“ – да-

кле у српском православљу наш аутор хришћанске вредности Православне Цркве види у историјској форми средњовековне Србије. Ова идеја Николаја Велимировића важна је за рецепцију његових идеја код каснијих српских аутора. Ту у првом реду треба навести Јустина Поповића, који је једну од својих књига насловио *Светосавље као философија животиња*. Управо је особен стил православне киноније назван Светосавље.

Светосавље је назив часописа студената београдског Богословског факултета, који је излазио од 1932. до почетка Другог светског рата. Г. Г. ван Дартел показује како се култ Светог Саве развио већ у Карловачкој митрополији, и како је идеја Светосавља у одређеној мери настала као реакција на католичку идеју словенских светитеља, Ђирила и Методија. Православни су, без обзира на ауторитет словенских апостола, у овом римокатоличком инсистирању препознавали идеолошку подршку унијаћења и као запоседање православних и словенских апостола од стране Римокатоличке Цркве. Светосавље је, дакле, изразито конфесионални феномен, који Православље одваја од латинског, а пре свега, од унијатског католицизма.

Према Светом Владици и патња има велики значај за опстанак аутокефалне Православне Цркве на Балкану. Она је одиграла велику улогу у очувању и потврђивању хришћанства. Наиме, упркос многој патњи, она никада није изгубила из вида свој циљ. Св. Сава, по Вл. Николају, одредио је да нико не пружа своје мисли према земљопису, да би рекао: „Ми смо између Истока и Запада. Него су сви уздизали своје мисли и своја срца усправно, ка Небесима, ка вечној Истини, за коју су страдали, и целим духом својим и свом душом својом стајали су изнад – изнад Истока и Запада“ (5. књ. *Сабр. дела*, стр. 797). Балкан, дакле, није својим географским положајем предестиниран да заузме средњи и посреднички положај између Истока и Запада, него је зато изабран на основу свога сведочанства, које се манифестује пре свега у патњи српског народа, оличеној у страдањима моштију Св. Саве 1594. године на Врачару, када су његове мошти спаљене од силног Синан-паше.

По Вл. Николају, „само тако хришћанска Србија може имати апостолски задатак да приволи Исток крштењу, а Запад покајању“ (5. књ. *Сабр. дела*, стр. 807). То је завет који нам је оставио Свети Сава.

Према Светом Вл. Николају Велимировићу: „Православље је религија мира и јединства, што ће рећи, религија светих. Отуда, чежња Православља за миром међу народима, означава чежњу за вишом светошћу народа. Чежња Православља за јединством Цркава означава чежњу за вишом светошћу Цркава. Људи и народи природно ће се ујединити, када постану светији. И Цркве ће се природно ујединити, када набујају од светости и излију се преко својих уских граница, као што набујале реке изливају се преко својих корита и сједињују се у великом језеру. Од вас, свакога на по се зависи када ће се то догодити, јер ви сте жива Црква, позвана да буде Православна, тј. да право слави Бога путем и ме-

тодом показаним од Сина Божијега, Господа Исуса“ (текст састављен за црквени календар за 1933. г., поводом Недеље Православља). Одлика аутокефалне Српске Православне Цркве јесте динамичност. Владика Николај Велимировић не види Српску Православну аутокефалну Цркву, какву ју је Св. Сава утврдио, у некој статичној чврстости, него аутокефалну Цркву види у развоју и увећању Цркве у светости. Светост помесних Црква није њена основна датост, него својство које може да расте и које сама Црква мора да развија – Светосавска Црква као религија светих, тако да о верницима даље може говорити као о Цркви. Св. Сава је сазивао црквено-народне саборе, са учешћем верног лаоса поред свештеничке јерархије. Тешко је херметички затворити мисионарску природу Светосавља. У Николајевој књизи *The Agony of the Church*, агонија о којој је реч у наслову означава дакле, неспособност свих европских цркава да на европску културу делују тако да до изражаја дође оно специфично хришћанско. Он је још тада видео декаденцију хришћанства у Европи. Цркве, свака у својој мери морају да допринесу евангелизацији и да успоставе хришћанску културу у Европи – какву је успоставио и Св. Сава стварајући аутокефалну Српску Цркву. Конфесионалне разлике међу црквама су много пута комплементарне, тако да можемо да помогнемо једни другима. Црква, ако се врати својим праосновама, може својим основним својством, својом светошћу, поново да се врати свом истинском задатку, наиме, да преобликује читаво човечанство у нову твар. Ту је била снага Св. Саве и Бога који је деловао кроз њега. Овде видимо сасвим у смислу модерне теологије да Св. Владика Николај, као и Св. Сава, разликује Цркву (у јединици), као заједничку појавну форму хришћанске конфесије и различите Цркве (у множини), које реално постоје и препознатљиве су као такве. Црква је за њега свеукупна појава хришћанства: појединачне конфесије су, додуше, легитимне, али у својој конкретној супротности и свом нејединству, недопустиве појаве унутар једне Цркве. Овај модел мишљења подсећа на „theology of branches“ према којој унутрашње јединство Цркве никада није прекинуто. Негде реално гледано, више векова има који нас спајају него векова који нас раздвајају. Преображај Цркве не тиче се само појединца, него преображај друштва високо-цивилизацијских вредности, народа и друштва у целини. Индивидуално спасење људске душе или неког разломка људског бића било би довољно за будизам или манихејизам, а не за аутентично хришћанство Св. Саве и његову визије јединства хришћанског у различитости. Оваква визија Цркве далеко је од било каквог јефтиног екуменизма и кожне, површинске емпатије модерних биологистичких и бихејвиористичких теорија, него је то визија Цркве као Божије, као заједнице Богочовечанског Тела којој по речима Господњим „ни врата Адова неће одолети“ (Мт. 16, 18).

Примљено: 24. 9. 2019.
Одобрено: 25. 10. 2019.

□